

שואה ותקומה בסיקור אירועי טרור בולטים בעתונות הישראלית, 1968-1978

הלל נוסק

תוך הסתייעות בגישתו של בארת (Barthes) לניתוח נרטיבים, ניתן לשחזר את הסיפור של אירועי הטרור הכולטים כך: היהודים בסיפור זה, שקודם לכן היו קרבן חסר אונים לתוקפנות הנאצית, זוכים להינצל על ידי חיילים ישראליים, שהם הביטוי המעשי לתקומת העם היהודי במדינת ישראל.

ממצאי המחקר מרמזים על כך שלעיתים משמש מיתוס השואה כמסגרת לעתונות הישראלית לסיקור מצבי חירום חמורים יותר מאשר אירועי טרור ומלחמות. בנוסף לכך, מציע המחקר הבא לראות בניתוח חדשות כנרטיב אמצעי להכנת אופן הדיווח על אירועי טרור בעתונות במדינות אחרות וכן בכלי תקשורת אחרים.

תקשורת המונים מעבירה ערכים ועמדות דומיננטיים כאמצעות סיפורים ומיתוסים שאותם היא מפצה בתרבות ספציפית. הסיקור החדשותי מציב בצורתו הנרטיבית (סיפורית, תיאורית) אירועים במציאות החברתית, בכך שהוא חוזר עליהם במסגרת מיתוסים וסיפורים ירועים. האירועים מקבלים משמעות וזוכים לתגובות בהתאם לאופן שבו מספרים אותם. בחברה הישראלית ממלאת השואה כאירוע היסטורי תפקיד חשוב בעיצוב הזהות הלאומית והתרבותית. ניתוח הסיקור של התקפות טרור על ישראל בעתונות הישראלית מגלה שעתונות זו משתמשת באירועים אלה כדי לחזור ולספר את המיתוס הבסיסי של השואה והתקומה של עם ישראל במדינת ישראל.

**במבצע נוסד השתלטו
היילי צה"ל על המטוס**
מחבלים ומחבלת נהרגו, מחבלת אחת הסגירה

9 בני הערובה נרצחו
המחבלים הטילו רימוץ למסוק אחד והעלוהו
באש; את המסוק השני ריססו באש אוטומטית
4 מחבלים ונהרגו 3 נחטפו. ייתכן שאחד ומלם - תכנית
זכעלה כשהצלפים מצוידים ברובים בעלי כוונות אוטו-
החלו לירות מוקדם מדי ולא הצליחו לפגוע
שטרר ברמני נהרג. אחד ממיימי המסוקים נפצע; שר הפנים הגרמני
אשרו מוטוניה (40) ונכנס בן ה-4 - נרצחו

**מחבלים השתלטו על בית-ספר במעלות;
רצחו 3 אנשים; מחזיקים כמאה ילדים;
תובעים שיחרור 20 מחבלים תמורתם**

מא כתובת רחם
שלושה בני משפחת כהן - יוסף (50),
אשתו מוטוניה (40) ונכנס בן ה-4 - נרצחו

27 הרוגים, 70 פצועים בהתקפת המחבלים
מחבלים באו בסירות לחוף מעגן מיכאל + השתלטו על אוטובוסים; ירו בנוסעים ובכלי
רכב + כמה מהם נהרגו + אחרי אחדים עדיין התנהל אמש מירדף

**25 נהרגו בלוד, 70 נפצעו;
מחבל יפאני נלכד, 2 נהרגו**

30 הרוגים, 74 פצועים נימנו עד כה
מצוד באיזור החוף
300 אלף איש בעוצר • מחבלים חוששים מתגמול

תפקידה המרכזי של השואה בזהות הישראלית מבוסס היטב במחקר החברתי על החברה הישראלית (אייזנשטדט, 1989; Katz and Gurevitz, 1976; לוי 1985; פראגו 1984). על פי הרמן (Herman, 1979) אפילו ישראלים שאינם ממוצא אירופי מזדהים עם תפקיד השואה בחברה הישראלית.

אחת הדרכים הפוריות ביותר לניתוח חרשות, היא להתייחס אליהן כמיתוס (Dardenne and Bird, 1988). תפקיד החדשות כסיפור (Darnton, 1975; Roeh, 1989) והחזרה על מיתוסים נקבע במחקרים קורמים (Smith, Hartly, 1982; 1979). הגישה אומצה גם לניתוח אירועי טירור (Knight & Dean, 1982; Machling, 1979; Lawrence & Timberg, 1979; Lule, 1988a, 1988b; Paletz, Fozzard & Ayanian, 1982a, 1982b).

המחקר בנושא טירור ותקשורת טען לקיומו של קשר סימביוטי בין תקשורת וטירור (Famen, 1990). טירוריסטים מתכננים פעולותיהם בהתאם לאופי הדמטי של הסיקור התקשורתי. התקשורת מצר שני, מציגה אירועי טירור בצורה דרמטית (Weinmann 1983; Schlesinger, Murdock & Elliott 1983). לא כל מעשה טירור זוכה לתשומת לב התקשורת; רק אירועים דרמטיים מתפרסמים (Kelly & Mitchell, 1984; Martin, 1985). נערכו מספר מחקרים על תוכן סיפורים אלה בכלי התקשורת במדינות שונות (Lawrence & Timberg, 1979; Lule, 1988a, 1988b; Knight & Dean, 1982; Mechling, 1979; Paletz et al., 1982a, 1982b). מחקרים אלה מלמדים כי התקשורת משתמשת לעיתים במבנה של מיתוסים ידועים כדי להעביר את סיפורי אירועי הטיור. אחד המקרים הללו הוא סיפור חטיפתה של פטרישיה הרסט, שתואר כסיפור של ילדה לבנה שנשבתה בידי "אינדיאנים" (Mechling, 1979). דוגמה נוספת הוא סיפור אנטבה, שאותו אימצה העתונות האמריקנית לתוך ז'אנר המערבון, שבו כוחות הרשע מתקיפים חברה שלווה, ואז היא ניצלת על ידי גיבור הנעלם לאי שם לאחר שהשלים את משימתו (Lawrence & Timberg, 1979). תיאור אירועי

שאלה מרכזית במחקר על תרבות היא מידת האוטונומיה של תרבות זו בחברה. סמיוטיקה היא גישה טהורה של גישות המייחסות לתרבות אוטונומיה מוחלטת בחברה (Alexander, 1990). הפוסט-סטרוקטורליזם יוצר קשר מחודש בין תרבות לחברה ולהתנהגות חברתית. תקשורת ההמונים מעבירה מסרים המשקפים אמונות תרבות עכשוויות של חברה ספציפית. בארת מראה באמצעות סינתזה בין גישת הסמיוטיקה והגישה הפוסט-סטרוקטורלית, כיצר ניתן להחיל סמיוטיקה על אספקטים שונים בחיים ובכך לחשוף את האידיאולוגיה העכשווית של החברה המערבית.

בפרק "Myth Today" בספרו "Mythologies" (1959-109: 1972) הראה בארת כיצד בונים ומשתמשים במיתוס כדי להעביר נורמות וערכים בורגניים. על פי גישות אוטונומיות לתרבות, התקשורת היא תהליך של הצגת המציאות החברתית על ידי הפרט באמצעות יצירה סמלית. תצורות סמליות אלה משוכפלות ומופצות בקרב קהילה רחבה יותר. לפיכך, מיתוס הוא צורה תקשורתית המופקת ומופצת בציבור במסגרת התרבות. סיון (סיון, 1991: 11) מוסיף ומגדיר מיתוס יסוד כ"סיפור דרמטי, (אמיתי או בדיוני), המתאר ומפרש את ראשיתו של קולקטיב אנושי מסוים... ומעניק להם משמעות". המיתוס, על פי דרומונד (Drummond, 1984), הינו "בעיקר אמצעי מטאפורי המספר לבני אדם על עצמם, על אחרים, ועל העולם המורכב של חפצים מכניים וטבעיים שבו הם חיים" (1984: 27).

בסינתזה שבין הסמיוטיקה והגישה הפוסט-סטרוקטורלית לתרבות, המיתוס הוא מסר שבו משוכפלים ערכים דומיננטים בסיפורים המוכרים על ידי תרבות ספציפית.

על פי הרמן (Herman, 1979), ליבמן (Liebman, 1978), ליבמן ודון יחיא (Liebman and Don Yehia, 1983), קימומה מחדש של המדינה היהודית כמעשה גבורה אנושי הוא מיתוס בסיסי בתרבות הישראלית בכל שלבי התפתחותה. בנוסף, השואה, כאירוע היסטורי, ממלאת תפקיד מרכזי במיתוס התקומה של מדינת ישראל וכן בזהות הישראלית.

בחירת האירועים

התקופה שנבחרה למחקר היא העשור שבין 1968 – תחילת מעשי הטיור הבין לאומיים שבוצעו על ידי אש"ף, ו-1978 – ערב חתימת חוזה השלום בין ישראל ומצרים. תקופה זו מסמלת סופו של עידן אחד ופתיחתו של עידן חדש ביחסים בין ישראל ומדינות ערב.

שני עתונים ישראליים נבחרו כדי לברור מתוכם את האירועים: "ידיעות אחרונות", עתון הערב בעל התפוצה הרחבה ביותר בישראל, הנחשב כעתון פופולרי, ו"הארץ", בעל התפוצה הרחבה ביותר בין עתוני הבוקר הנחשב כעתון איכותי.

כדי לבחור את אירועי הטיור הבולטים ביותר, נערך ניתוח תוכן של סוגי האירועים הבאים: כל פעולות הטיור שהתרחשו בישראל במהלך התקופה המוגדרת שבהן היו קרבנות; כל פעולות הטיור שהתבצעו על ידי אש"ף מתוך ישראל; ומדגם אקראי של אירועי טירור שהתרחשו בישראל, שבהם לא דווח על נפגעים. נבחרו 632 אירועי טירור. האירועים נבחרו מתוך יומן אירועים של צה"ל שנערך על בסיס דיווחים פנימיים למטרות צבאיות. מתוך דיווחים אלה הורכב יומן האירועים ששימש בסיס לאיתור הסיקור התקשורתי של האירועים ומדידתם.

משובצים בפונקציות ומהווים סמלים המתקשרים לאחר מכן לדמויות ברמה השנייה. הרמה השנייה שהיא רמת הפעולה, מעניקה משמעות לדמויות ולעלילה באמצעות תכונות וסמלים. זו הרמה שבה נחשפים הגיבורים של הסיפור וכן המבנה והמשמעות המיוחדים שלו. ברמת הסיפור הנרטיבי עצמו נוצר הסיפור השלם באמצעות זהות המספר והאופן שבו הוא מספר את הסיפור. תשומת לב מיוחדת ניתנת, על פי שיטת ניתוח זו, למסרים המפורשים והסמויים כאחד.

בעקבות ההנחה שאירועי טירור מעבירים את המיתוס הבסיסי של השואה והתקומה, נבחרה שיטתו של בארת כדי לנתח את הסיקור של אירועי הטירור הבולטים ביותר בתקשורת הישראלית בתקופה ממושכת.

בעקבות מחקרים על החברה והתרבות הישראלית שצוינו לעיל, נבנה סיפור מודל. על פי המודל, קיימים שני חלקים לסיפור. בחלק הראשון, משווים את אירוע הטירור לאפיוזות ידועות בשואה שבהן "הדמויות הדרמטיות" הן הקרבן היהודי, התוקף הנאצי, העולם האדיש והמושיע הנעדר (קרוב לוודאי אלוהים). בחלק השני, חוזר הסיפור על תיאור תקומת העם היהודי במדינת ישראל, וזהות השחקנים משתנה תוך שינוי עמדה. הקרבן היהודי חסר האונים הופך להיות המושיע הישראלי, והצבא הישראלי מקבל תפקיד של אלוהים כמושיע או כנוקם. התוקף האכזרי נשאר נאצי, והעולם משתומם לנוכח מעשי הצבא הישראלי ומדינת ישראל. הלקח שבסיפור הוא, שלמרות קיומם של כמה קווי דמיון בין שני הסיפורים (=המצבים), השואה לא תחזור על עצמה בישראל, משום שמדינת היהודים מהווה ערובה לתקומה ישראל, והציונות היא התשובה לסבלותיו של העם היהודי.

חטיפת הספינה "אקילה לאור" וטיסה 847 של TWA רמזו על סיפורו של קדוש מעונה במסורת הנוצרית, שהקריבו אותו על מנת להציל אחרים. אירועים מסעירים אלה מקבלים משמעות, מסגרת להבנה ולתגובה, בהתאם לאופן סיפורם. יתר על כן, ייתכן שאחת הסיבות לסיקור האריר שאירועים אלו זוכים לו, היא ההתאמה בין סיפור מסוים של אירועי טירור לבין מיתוס הנחשב כהולם (Lawrence & Timberg, 1979).

על בסיס תיאוריות אלה ניסחתי השערה על פיה העתונות הישראלית תשתמש באיום על הביטחון הלאומי, כגון בעת מלחמה, ואפילו בעת התקפות טירור שאינן מהוות איום קיומי ישיר על מדינת ישראל, כדי להעביר את המיתוס הבסיסי של תקומת עם ישראל בארצו כמסגרת להבנת אירועים אלה וכגיבוש ההתייחסות להם. מסיבה זו, מיתוסי השואה והתקומה יהוו בעתונות הישראלית נקודת התייחסות מרכזית החוזרת על עצמה בסיקור אירועי טירור בולטים כנגד ישראל. ניתוח דיווחי החדשות הישראלים מגלה משהו על אופי הסיקור העתונאי של אירועי טירור בפרט וטבען של החדשות בכלל. בנוסף לכך, ניתן להבין מכך כיצד מתמודדת החברה הישראלית עם מצבי משבר וכן להסיק מסקנות כלליות באשר לאופיה של חברה זו. הבנת החדשות כסיפור הכרוך בהעברת מיתוסים מאפשרת לנו ליישם על סיפור החדשות שיטות שבמקורן נועדו לניתוח נרטיבים. אחת השיטות היא ניתוח סטרוקטורלי, כפי שהוצע על ידי בארת (Barthes, 1972) ובורגלין (Burgelin, 1979) ופותח על ידי ברגר (Berger, 1982). שיטה זו שימשה גם במחקר זה כפי שיוסבר בהמשך. על פי בארת, יש לנתח נרטיב על פי שלוש דמות. הרמה הראשונה היא רמת הפונקציות, הכוללת פונקציות ואינדקסים. פונקציה היא נקודה בנרטיב שבה ייתכן שינוי בכיוון הסיפור. פונקציות קשורות זו לזו לוגית או כרונולוגית ומהוות אלמנטים בסיסיים בסיפור. האינדקסים

חיילים השתלמו על המטוס 2 מחבלים נהרגו - 2 נתפסו כל הנוסעים בריאים ושלמים

המטוס נחת באזור חבל
במחוז טבריה. נוסע
אחד נהרג ו-2 נפצעו.
היתר הנוסעים בריאים
ושלמים.

אם יצוץ מבוקע לכיוון
אז יאבדו כל הנוסעים.
יש להיזהר מאוד.
אם המטוס נחטף
הנוסעים צריכים
להישאר בשלום.

צוות כותבי
"מעריב" בלוד

המטוס על פני המים
המטוס נחטף על ידי
2 מחבלים. הנוסעים
בריאים ושלמים.

המטוס נחטף על ידי
2 מחבלים. הנוסעים
בריאים ושלמים.

התעופה לוד כטיסת אייר פרנס, ומיד עם כואם לאולם הנוסעים הנכנסים פתחו באש לכיוון הנמצאים במקום. 26 איש ואשה נהרגו, כולל 10 ישראלים, שאחד מהם היה פרופ' אהרון קציר, מדען בעל שם עולמי. 76 בני אדם, כולל 35 ישראלים, נפצעו. שני טירוריסטים יפאנים נהרגו, והשלישי, קרוז אוקמוטו, נלכד, נשפט ונענש. לאחר שנים בכלא הישראלי, שוחרר אוקמוטו כחלק מעסקת חליפין תמורת שבויי מלחמה ישראליים ממלחמת לבנון.

אירוע מינכן החל בבוקר ה-5 בספטמבר 1972, כאשר יחידה בת שמונה מחבלים, חברי ארגון ספטמבר השחור, תפסו בניין שבו התגוררו ספורטאים ישראלים שבאו לקחת חלק במשחקים האולימפיים במינכן. במהלך ההשתלטות, הרגו הטיירוריסטים שניים מבין הספורטאים. במגעים שהתנהלו לאחר מכן עם השלטונות הגרמניים התארגנו הטיירוריסטים לעבור לנמל תעופה צבאי סמוך למינכן, יחד עם תשעה בני ערובה ישראלים, במטרה לעזוב את גרמניה. יחידת משטרה גרמנית פתחה באש על שני המטוסים שהביאו את החוטפים ואת בני הערובה לשדה התעופה, כשאלה נחתו ליד המטוס שטוכנן להוציאם מגרמניה. במהלך הפעולה, הפעילו המחבלים רימוני יד, פוצצו את המטוסים והרגו את בני הערובה הישראלים. חמישה טירוריסטים נהרגו והשלושה שנלכדו שוחררו מאוחר יותר. למרות פניות ישראליות לרשויות שונות ברחבי העולם, נמשכו המשחקים האולימפיים על אף האסון, לאחר הפסקה בת יום אחד.

אירוע מעלות התרחש בשעות הבוקר המוקדמות של ה-15 במאי 1974, כאשר שלושה מחבלים מארגון נאיף חוואתמה חדרו לבית ספר במעלות, ותפסו כבני ערובה כמאה תלמידי בית ספר. הילדים היו מצפת, ולנו בבית הספר במהלך טיול בגליל. לאחר תפיסת התלמידים כבני ערובה דרשו המחבלים, שממשלת ישראל תשחרר מחבלים פלסטינים עצורים ולא, הם יתחילו לירות בתלמידים. כמה דקות לפני שפג האולטימטום, הסתערה יחידת קומנדו ישראלית על בית הספר ושיחררה את בני הערובה. אחד החיילים ר-24 אורחים, רובם תלמידים, נהרגו. 62 אורחים, רובם תלמידים וארבעה חיילים נפצעו. שלושת הטיירוריסטים נהרגו.

אירוע אנטבה התרחש ב-28 ביוני 1976, כאשר מטוס אייר פרנס נחטף על ידי שבעה מחבלים פלסטינים מארגונו של ודיע תדאד בדרכו מנמל התעופה בן גוריון לרומא. לאחר שעצרו את המטוס באתונה, אילצו אותו לנחות בלוב ולאחר מכן באנטבה, אוגנדה. ב-30 ביוני שיחררו החוטפים 46 נוסעים וב-1 ביולי שיחררו עוד 100 — כולם בעלי נתינות לא-ישראלית. 78 ישראלים, שחלקם היו בעלי אזרחות כפולה, וכן 12 אנשי צוות, נשארו בשדה התעופה של אנטבה. בלילה של ה-4/3 ביולי 1976, הגיע כוח ישראלי מוטס לאנטבה, שיחרר את הנוסעים והחוזרים לישראל. אחד ממפקדי הכוח, סא"ל יונתן נתניהו ושלושה אורחים נהרגו. אחד החיילים נפצע ונותר משותק בכל גופו. כמה ימים לאחר פעולת התילוץ, נחטפה ונהרגה דורה בלוך, נוסעת שאושפזה מוקדם יותר

בעקבות ההנחה, שהתאמה בין האירוע והפרדיגמה גורמת לכיסוי תקשורתי בולט במיוחד, נבחרו שלושה אינדקסים, במטרה להרכיב את רשימת האירועים הבולטים ביותר: (א) השטח שהוקדש לאירוע בעמוד הראשון של העתון במשך היומיים הראשונים של סיקור האירוע; (ב) מספר הפריטים והצילומים החדשותיים במהלך יומיים אלה; (ג) מספר הימים שבהם הופיע האירוע בכותרת הראשית. כל אירוע דורג על פי אינדקסים אלה ולאחר מכן חושב הדירוג הממוצע בשני העתונים לגבי כל אירוע. כתוצאה מחישובים אלה התקבלה רשימת האירועים שזכו לסיקור הבולט ביותר.

קריטריון נוסף לבולטות אירועים הוא הזיכרון הציבורי. על מנת להרכיב את רשימת האירועים הבולטים ביותר במהלך תקופת המחקר, נערך ב-1980 סקר בקרב 500 תלמידי כיתה י"ב במרכז הארץ. התלמידים התבקשו לציין בכתב שלושה אירועי טירור הזכורים להם. כך הורכבה רשימת האירועים שהתלמידים הידעו לצייןם. (במאמר מוסגר, ראוי להוסיף שייחכן שגיל התלמידים במהלך האירועים המוקדמים יותר השפיע על זכירתם).

ערכנו השוואה בין רשימות האירועים הבולטים ביותר על פי הסיקור העיתונאי לבין זיכרון התלמידים. בהשוואה התברר שבשבעת האירועים הראשונים בשתי הרשימות היו זהים ונערכו כמעט לפי אותו סדר.

סדר בולטות הסיקור היה: תקרית אוטובוס כביש החוף, הטבח בנמל התעופה לוד, מעלות, מינכן, אנטבה, סבנה, מלון סבוי. סדר זכירתם של התלמידים היה: תקרית אוטובוס כביש החוף, אנטבה, מעלות, מינכן, סבנה, מלון סבוי ונמל התעופה לוד. מבין האירועים נבחרו שישה למטרות ניתוח תוכן: סבנה (1972), נמל התעופה לוד (1972), מינכן (1972), מעלות (1974), אנטבה (1976), ותקרית כביש החוף (1978). (בהתייחסות לאירועי הטיירור, נשתמש להלן בשמות המקומות שבהם אירעו. תקרית מלון סבוי נותחה במחקר מוקדם שיתואר בהמשך ולא נכללה כאן משום שדוורגה נמוך יחסית על פי האינדקסים לציון הבולטות, למרות שצוינה על ידי תלמידים במקום השישי בסקלה שלהם).

תזכורת קצרה על האירועים

העובדות העיקריות של האירועים לפי סדרם הכרונולוגי, היו כדלקמן: אירוע סבנה החל ב-8 במאי 1972, כאשר מטוס סבנה, שהיה בדרכו מבריסל לתל-אביב, נחטף לאחר חנייה בווינה. ארבעת החוטפים, שהשתייכו לארגון ספטמבר השחור, הנחיתו את המטוס בנמל התעופה לוד. יחידת קומנדו ישראלית, כשתבירה לבושים כטכנאים בסרבליים לבנים, פרצו למטוס והרגו שני מחבלים, פצעו אנושות אחת מהם, ולכדו את הרביעית תוך כדי שחרור בני הערובה. שלושה נוסעים ושני חיילים נפצעו. אחת הנוסעות הישראליות מתה מפציעה.

אירוע נמל התעופה לוד התרחש ב-30 במאי 1972. שלושה יפאנים שפעלו מטעם החזית הלאומית לשחרור פלסטין הגיעו לנמל

ידיעות. אחרונות

25 נהרגו בלוד, 70 נפצעו: מחבל יפאני ולכד, 2 נהרגו

מחוזות זנועה בוסל התעופה - מרחץ דמים באולם הנוסעים

מחבלים בלוד

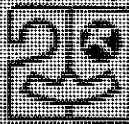
המחבלים - אנשי מחתרת הצבא האדום ביפן

המחבלים ביפן הם אנשי מחתרת הצבא האדום ביפן, שהיו פעילים במשך שנים רבות. הם נחשבים לאחד הקבוצות המסוכנות ביותר בעולם.

ההרוגים והפצועים

ההרוגים והפצועים במחבלים הם אנשי מחתרת הצבא האדום ביפן, שהיו פעילים במשך שנים רבות.

צילום וצילום של הרצח - הרוגים ופצועים

242509
מספר טלפון
אוויר - אוניברסל

טופס אישור
שם: _____
מספר: _____

היתה זהה לתבנית האירועים שנבדקו במחקר הנוכחי. ממצאי המחקר המקדים סיפקו בסיס לניתוח אופן הסיקור של אירועים אלה בכלי תקשורת אחרים, כגון הרדיו והטלוויזיה. בנוסף לכך, המחקר המקדים הראה שניתן להחיל את מודל ניתוח הנרטיב של בארת על ניתוח כיסוי תקשורתי.

במחקר המרכזי נותח כל אחד מהסיפורים שהופיעו בעתונים השונים, שדיווחו על האירועים הבולטים ביותר, תוך שימוש בשלוש דמות ניתוח הנרטיב של בארת, כדי למצוא מסרים מפורשים וסמויים. בבדיקת הטקסט, צוינו קיומם או העדרם של ביטויים ומטאפורות המתאימים לסיפור המודל.

לא התגלו הבדלים משמעותיים ברמות הפונקציות בין סיפורים שהופיעו בעתונים השונים שסיקרו אותם אירועים. הסיפור התפתח על פי מתכונת חדרותית סטנדרטית, החל בעדכון המצב ולאחר מכן תיאור חוזר כרונולוגי של הסיפור מתחילתו. הסיקור בעתוני סוף השבוע, שהופיעו בימי שישי לאחר האירוע, התמקד בפרשנים ובסיפורי ניצולים.

שתי רמות הניתוח האחרות לסיפורים היו הרבה יותר מעניינות משום שעסקו בגיבורים, בעלילה, ובמספר. למען הפשטות שולבו ממצאי עתוני הבוקר והערב בהסתמך על דימיון איפיוניהם.

בטבלה 1 ניתן לראות האם קיים בסיפור איזכור מפורש המתאים למודל, שניתן על ידי הכתב, הפרשן, הניצול, או המנהיג, בהתייחס לתוקפן, לקרבן, לעולם, או למושיע. כל ממצא כזה צוין על ידי הסימון פלוס (+).

על פי טבלה 1 אוזכרה השואה בעתונים כמטאפורה מפורשת בכל האירועים, לפחות ברמה אחת, בתיאור הנרטיבי לאירוע ספציפי. כפשיטה לאנטבה, מתייחסים בעתוני הבוקר והערב כל מספרי הנרטיב לכל ה"שחקנים". בקצהו השני של הרצף, ממוקמת תקרית אוטובוס כביש החוף, שבה רק המנהיג, דהיינו מנחם בגין, איזכר בעתוני הבוקר והערב את השואה בהתייחסו למחבלים. גם בתקרית בנמל התעופה לוד, רק הפרשנים הישוו את התוקפים לנאצים בעתוני הערב והבוקר.

השוואת ההתייחסות לשואה באירועים וברמות המודל השונות חושפת שלושה סוגי סיפורים על אנטבה ועל סבנה בנויים לפי מתכונת סיפור המודל של השואה ותקומת ישראל. סיפורי מינכן ומעלות הם במתכונת סיפור המודל של השואה והנקמה. בתקריות נמל התעופה לוד וכביש החוף, ההתייחסות היחידה לשואה נעשית תוך שימוש בתכונה "נאצי" כדי לתאר את התוקפן באירוע.

בבית חולים בקמפלה הבריה. כל שבעת המחבלים נהרגו. שניים מהם, גבר ואשה, היו גרמנים במוצאם והאחרים היו פלסטינים ודרום אמריקנים.

אירוע כביש החוף. בשבת, 11 במרס 1978, חדרה קבוצה בת 13 מחבלים מארגון הפת"ח לישראל דרך הים ונחתה ליד קיבוץ מעגן מיכאל. בדרכה לכביש החוף, הרגה צלמת שעבדה בשמורת טבע ליד הים. המחבלים לכדו מונית, אולם שיחררו אותה; מאוחר יותר השתלטו על שני אוטובוסים מלאים נוסעים ואילצו את הנהגים לנסוע לכיוון תל אביב. בדרך ירו המחבלים, פצעו כמה נוסעים ואילצו את כולם להיכנס לאוטובוס אחד. האוטובוס דהר לכיוון תל אביב, אך גאלץ לעצור, לאחר שכל צמיגיו נוקבו על ידי כוחות הביטחון ליד ה"קנטרי קלאב" של תל אביב. בחילופי הירות נהרגו כל המחבלים וכן 33 נוסעים, גברים, נשים וילדים. 86 נפצעו.

בחירת המדיה

המחקר נערך על העתונות הישראלית בלבד, בהתחשב במגוון מיגבלות, וכלל שישה עתונים ישראלים: עתוני הבוקר, "הארץ", "דבר", "על המשמר", ו"הצופה", ועתוני הערב "ידיעות אחרונות" ו"מעריב". העתונים נבחרו על סמך המגמות המסחריות והאידיאולוגיות שלהם: "הארץ" כעתון בוקר ומסחרי; "ידיעות אחרונות" ו"מעריב" כעתונים מסחריים פופולריים. "דבר", "על המשמר" ו"הצופה" כעתוני בוקר אידיאולוגיים.

העתונים שנבחרו נקראים על ידי רוב האוכלוסיה היהודית ומכסים קשת גישה פוליטיות שכולן במסגרת הקונצנוס הישראלי. הפריטים שנותחו מכל עתון עסקו בסיקור האירועים באמצעות ידיעות ומאמרים, צילומי עתונות וקריקטורות, והופיעו במהלך היום הראשון והשני של הסיקור. בנוסף לכך, פריטים המופיעים בגיליונות סופי השבוע של העתונים, הידועים במגוון הרחב של מאמרים וכתבות צבע וכן בסיקור החדשותי שלהם, נותחו גם הם במהלך השבוע הראשון שלאחר האירוע. בניגוד לאירועים אחרים שהסתיימו תוך יום אחד, תקרית אנטבה התרחשה תקופת זמן ממושכת. כתוצאה מכך, נותחו גם פריטים שהופיעו בגיליונות סוף השבוע שלאחר מבצע ההצלה באנטבה.

מימצאים

בטרם בוצע מחקר זה, נערך מחקר מקדים, ובו נעשה שימוש במגוון כלי תקשורת בנוסף לעתונות. שני האירועים שנבחרו לניתוח היו פעולות הטיורר במעלות ב-1974 ובמלון סבני ב-1975. התקשורת שנבדקה כללה את העתונים היומיים "מעריב" ו"הארץ", יומן החדשות של "קול ישראל", ו"מבט", מגזין החדשות של הטלוויזיה הישראלית. נותחו כל פריטי החדשות שהופיעו במהלך השבועיים הראשונים של האירועים בכל אחד מכלי תקשורת אלה. תבנית הסיקור החדשותי של הפעולה במלון סבני במחקר המקדים

טבלה 1 ניתוח הסיקור של אירועי הטירור הבולטים ביותר

מספרים אירועיים ושחקנים עתון	אנטבה		מינכן		סכנה		לור		מעלות		כביש החוף	
	ע	ב	ע	ב	ע	ב	ע	ב	ע	ב	ע	ב
כתב												
תוקף	+											
קרבן	+											
מושיע/נוקם	+											
עולם	+											
פרשן												
תוקף		+		+		+		+		+		
קרבן		+		+		+		+		+		
מושיע/נוקם		+		+		+		+		+		
עולם		+		+		+		+		+		
ניצול												
תוקף		+		+		+		+		+		
קרבן		+		+		+		+		+		
מושיע/נוקם		+		+		+		+		+		
עולם		+		+		+		+		+		
מנהיג												
תוקף						+		+			+	
קרבן						+		+			+	
מושיע/נוקם						+		+			+	
עולם						+		+			+	

ב - בוקר ע - ערב.

שירו של אלתרמן

הדוגמה הבולטת ביותר של פרדיגמת השואה והנקמה מצויה בשיר של נתן אלתרמן שצוטט על ידי כתב רדיו ישראלי בעת אירוע הטירור במעלות. השיר, שכתרתו "מכל העמים" התפרסם ב-1942, והוא מתאר את הקרבנות חסרי האונים ביותר של השואה, הילדים היהודים, ומספר על הרוצחים האכזריים המרסקים ראשיהם של תינוקות חפים מפשע; העולם האדיש מסומל על ידי האפיפיור. השיר מבטא את האמונה שהאל, שלא הציל ילדים אלה, ינקום דמם על ידי הטלת האשמה ברוצחים ובאותם צופים מן הצד שלא התערבו.

כרמת הפעולה, שבה הדמויות והעלילה מקבלות משמעות, התפקיד השכיח ביותר בסיפורים היה זה של התוקפן, שאותו משווים במפורש לנאצים. הסיפורים משווים כצורה כרוזה בין דמויות התוקפן/הנאצי לבין רוצחים וחיות אכזריים.

התפקיד השכיח השני שתואר היה של הקרבן היהודי. השוואות חבריות כטקסט מייחסות תוסר אונים לדמויות היהודי/הקרבן ומדגישות את מותם ופציעתם של אזרחים חפים מפשע, במיוחד

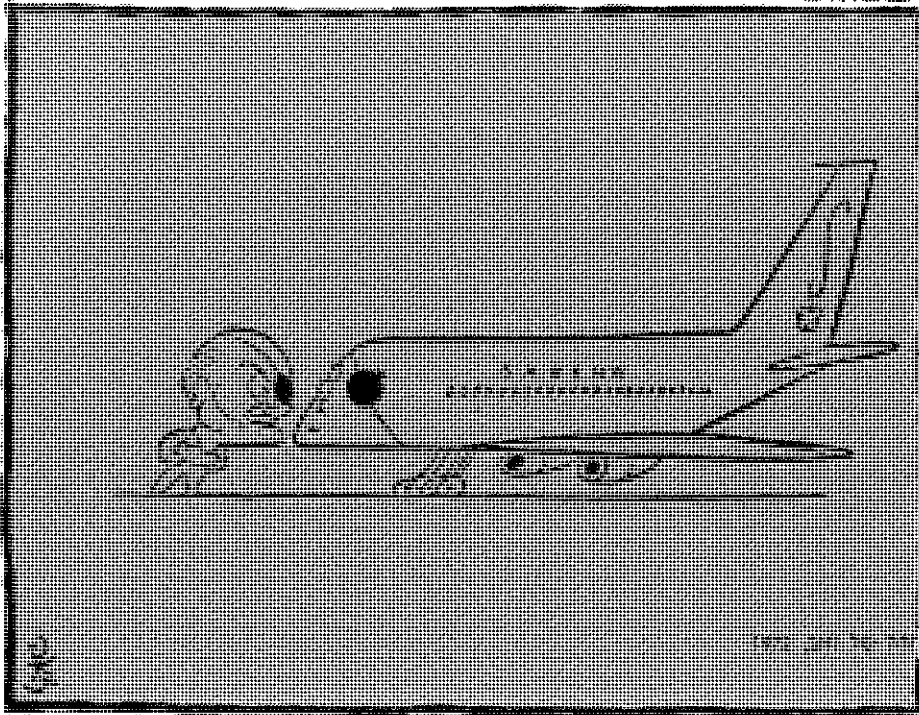
נשים וילדים. באירועי מעלות ומינכן צוטט השיר של נתן אלתרמן כדי להציע דרך להבנת האירועים.

המושיע או הנוקם מוצג בדיווחי התדושות במפורש כ"ישראלי". מסרים חבויים בטקסט מתייחסים לרמויות הישראלי/המושיע כאל שליחיו של האל. באירועי אנטבה וסכנה כאחד, מתוארים החיילים הישראליים שהיו מעורבים בפעולות ההצלה כ"מלאכים".

העולם האדיש מחזר בחלקו הראשון של הסיפור באירועי אנטבה, מינכן ומעלות. באירוע השני והשלישי מופיע איזכור מפורש של האפיפיור כדמות פסיבית אדישה. סיקור אירוע אנטבה מדגיש את עמדתה האדישה של ממשלת צרפת למרות אחריותה לכיטחון ובטיחות נוסעי אייר פרנס, קו תעופה לאומי. לאחר הסלקציה שנעשתה בין נתיני ארצות זרות לבין ישראלים ובעלי אזרחות כפולה, פירש מאמר כ"מעריב" כך: "הכתב מפרסם מדווח, שמאתר וישראל הסכימה להתחיל כמגעים, מנסה ממשלת צרפת לצאת מהתמונה, וטוענת ש'הכדור בידי בית המשפט הישראלי'". בסיקור העתונאי לאירועים השונים הופיעו מספר גורמים

עימות

לאחר העימות עם המחבלים במטוס סבנה - קריקטורה של יצחק גורן

הגרול ביהודים; וכאן, במשחקים האולימפיים הגדולים ביותר, איחוד עולמי של ספורטאים מכל רחבי העולם — כאן הסחיים המיפגש בטרגדיה, כאשר העם היהודי ומשפחות הנרצחים שילמו מחיר רמים נוראי.

בהמשך הובא איזכור מחנה הריכוז דכאו הסמוך למינכן וכן השייר של אלתרמן. מאמר מערכת דומה הופיע ב"על המשמר". עתון זה הציג גם קריקטורה מאוד משמעותית, שבה תוארו שלושה טירוריסטים על בימת המנצחים של האולימפיאדה המקבלים מדליות שעליהן צלב הקרס. הצילום, שהפך להיות סמל לאירוע מינכן, מציג אנשים מוסתרים, העומדים על מרפסת במעונות הכפר האולימפי. מאחר שפני התוקפן מוסתרות, הצילום מציע כמה אפשרויות זהות עבורו — גרמני ואולי פלסטיני — בעודו מעביר תחושה של כוחות רשע ואופל.

הקרבות כאן — לא לשווא

הצילום הידוע של אירוע מעלות ב"ידיעות אחרונות" מראה חייל הנושא בזרועותיו ילדה אל מחוץ לבית הספר המותקף. מאוחר יותר ציינה העתונות, שהחייל היה אחיה של הילדה. זהו סיפור הישרדות, שבו היהודי חסד האונים משנה זהות והופך להיות החייל הישראלי החזק המציל את עצמו ואת האחרים. הפרדיגמה כולה מוגדרת היטב על ידי אליעזר ליכנה, שכתב במאמר ב"מעריב":

מישהו העריך, שמאו תחילת העלייה ההמונית [למדינת ישראל] ער היום, נהרגו בסך הכל 16,500 יהודים, אזרחים וחיילים, שנרצחו על אדמת ישראל בפוגרומים, מהומות, מלחמות וטירור. זהו מספר גדול, ולגבי הורה, שאיכר ילד כמעלות אתמול, זה נטל שאי אפשר לשאתו.

המעוררים עריכת השוואה לשוואה. באירועי סבנה ואנטבה נעשתה סלקציה מסוימת בין יהודים ובני עמים אחרים על ידי המחבלים. הלאום הגרמני של חלק מהטירוריסטים (כמו באנטבה), או התרחשות האירוע על אדמת גרמניה (כמו במינכן) הזכירו אף הם את השוואה. גורם הפעלה נוסף היה כלול בסיקור אירוע מעלות, שבו מתוארים הילדים כקרבות חסרי אונים.

ניתוח השימוש במודל על ידי עתוני בוקר וערב מראה שהיתה לפחות התייחסות אחת לשוואה בדיווחי האירועים. עתוני הערב השתמשו במודל לעיתים קרובות יותר מאשר עתוני הבוקר. להלן מספר דוגמאות למטאפורות ואפיזודות ששימשו כדי להעביר את מסר הסיפור. התמונה שהתפרסמה ברוב העתונים ושהפכה לסמל אירוע סבנה, הציגה חיילים ישראלים בסרבלים לבנים על כנף המטוס החטוף מתכוננים לפשיטה. הכותרת לסיפורי הניצולים ב"מעריב" היתה: "לפתע, נכנסו מלאכים בלבן...". הביטויים "מלאכים בלבן", "טכנאים בלבן", או "יחידה בלבן", הופיעו בכל עתוני הבוקר, והדגישו את ההשוואה בין חיילי ישראל ושליחי האל. המלה סלקציה מוזכרת בכמה מסיפורי הניצולים ב"מעריב" ו"ידיעות אחרונות" כדי לתאר את הסלקציה שנעשתה בין יהודים ואחרים על ידי הטירוריסטים.

העובדה שהטירוריסטים בתקרית כנמל התעופה לוד היו יפאנים, צוינה באופן המזכיר לקוראים את הברית בין גרמניה הנאצית ויפאן. צוין גם שהטירוריסטים היפאנים והגרמנים הוכשרו יחד במחנות ההדרכה של אש"ף. כן הופיעו התייחסויות לגרמניה הנאצית ולשוואה בסיקור העתונאי לאירוע מינכן. מאמר המערכת ב"מעריב" ב-9 בספטמבר 1972, קבע:

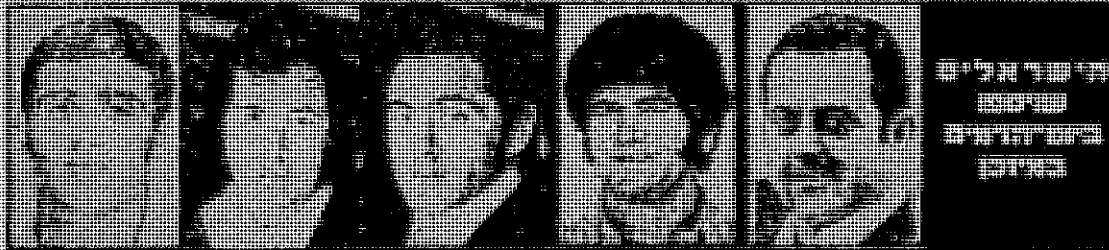
מינכן! כאן הוכנה הקרקע לשוואה הנאצית; כאן הובילו את אירופה לקבורתה; כאן נודעו זרעי מלחמת העולם השנייה; כאן החל הטבח

ידיעות אחרונות

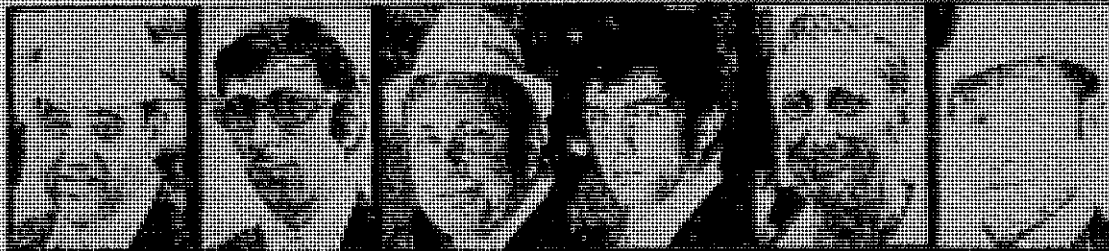
מס' 16
נובמבר 1994

9 בני הערובה נרצחו

המתחבלים הטילו רימוח למסוק אחד והעלוהו באש: את המסוק השני ריסקו באש איטומטית 4 מתחבלים נהרגו 3 נחבטו י"חכן שאחד נמלט - חבית החרוץ וכשרה כשהצלפים מצוידים ברובים בעלי כוונת איזמרא-אדומות החלו לירות מוקדם מדי ולא הצליחו למנוע בכל המתחבלים

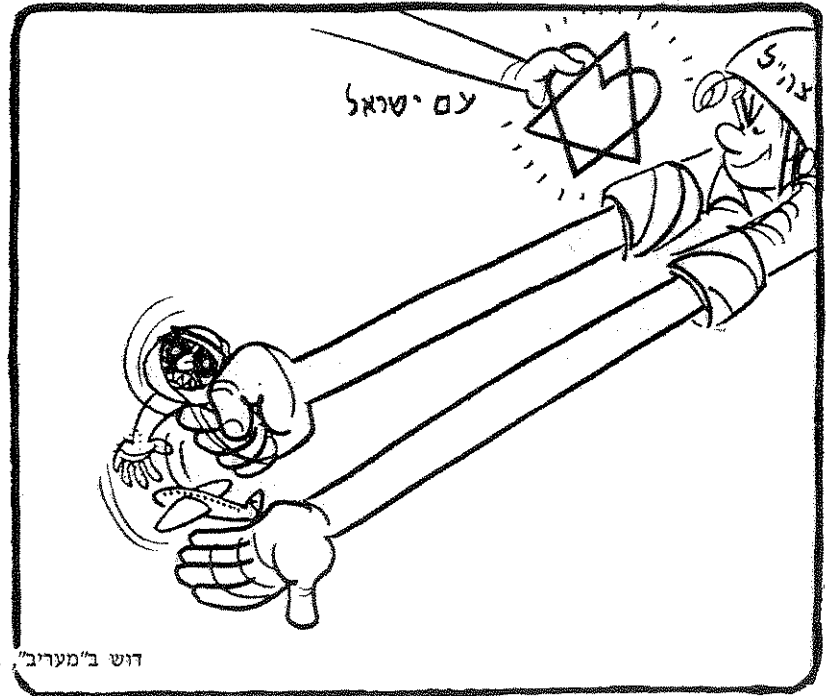

המתחבלים
החילו רימוח
למסוק אחד
והעלוהו באש

המתחבלים
החילו רימוח
למסוק אחד
והעלוהו באש

ביד חזקה ובזרוע נטויה!

דוש ב"מערב" בעקבות החילוף מאנטבה, 1976

אולם מספר זה קטן בהרבה ממספר הקרבנות היהודים מעיר זו או אחרת באירופה בתקופת השואה. והקרבנות כאן לא מתו לשואה — הודות להם הקמנו את מדינת ישראל ואנו נשמור עליה כעת וברורות הבאים.

השואה, כאלמנט מרכזי בזהות היהודית, מציבה סטנדרטים להתנהגות מוסרית ואתית בחברה הישראלית. סיפורו של המחנך היהודי הידוע, 'יאנוש קורצ'ק', הופיע לאורך סיקור אירוע מעלות כולו. קורצ'ק ליווה את ילדיו לתאי הגזים ומת יחד איתם למרות שיכול היה להציל את עצמו. העתונים הישור במפורש ובמרומז בין התנהגותו לבין התנהגות המורים במעלות, שחלקם ברח ונטש את הילדים. בנוסף לכך, ההתייחסות המפורשת לאנה פרנק בסיקור העתונאי סיפקה לקורא אפשרויות השוואה נוספות לשואה. מיתוס השואה סיפק באירוע מעלות מסגרת מוסרית שניתן בעזרתה לשפוט את התנהגות הישראלים כלפי היהודים.

הסלקציה שנעשתה על ידי הטיירוויסטים בין יהודים ובין בעלי לאום אחרים באירוע אנטבה, היתה הגורם לחזרה על סיפור השואה והתקומה של העם היהודי. היהודים הושארו כבני ערובה בעוד שהאחרים שוחררו. המילה "סלקציה" שימשה את כל העתונים כדי לתאר מה שקרה. הודגשו הלאום הגרמני של שני הטיירוויסטים ואכזריותם כלפי בני הערובה.

הפדיגמה כולה מובעת בהסבר התמונות, המתארות את המיפגש בין הניצולים ומשפחותיהם בישראל:

...מטוסי צה"ל נחתו באנטבה כמו מושיעים מאפוס מיתולוגי ממרחק

של 4,000 ק"מ — ושחררו את אלה שהיו מועמדים להיות קרבנות באושוויץ חדשה. פעולת הצבא שחררה אותנו מהצורך לנקום את נקמת הילדים הקטנים, אותם ילדים המחייכים אלינו בתמונות המופיעות בעמודים אלה.

זיהוי צה"ל כשליח האל מתואר היטב בקריקטורה של דוש ב"מערב", שבה מופיעה דמותו הסמלית המפורסמת של "ישראליק", חובש קסדה הנושאת עליה את שם צה"ל, בעורד מושיט זרעות ארוכות האוחזות במטוס ובמחבל. זרוע אחרת, הנקראת "עם ישראל", מושיטה מדליה לדמות הסמלית של ישראל. כותרת הקריקטורה היא ציטוט מתוך ההגדה של פסח, "ביד חזקה ובזרוע נטויה!". בהגדה עצמה, זוהי התייחסות לעוצמתו של אלוהים.

האיזכור היחיד לשואה בכיסוי לתקרית אוטובוס כביש החוף היה, כאמור, כאשר ראש הממשלה בגין, אמר בהתייחסו למחבלים: "אלה הם נאצים שהגיעו כדי לבצע פעולה נאצית."

הבדל בין עתוני הערב לעתוני הבוקר

ניתוח הסיקור של רוב אירועי הטיור בשנים 1968 עד 1978 מראה שהעתונים "אימצו" את השואה במסגרת נרטיבית, כסיקור אירועי טיור ספציפים.

על פי הממצאים, השתתפה העתונות הישראלית בכיסוס תפקיד השואה בדת האזרחית של החברה הישראלית והציונות אפילו בסיקור אירועים הנראים בלתי רלוונטים או בלתי מתאימים. העתונות סיפקה מסגרת התייחסות להבנת האירועים ולתגובה להם,

הוצאה מיוחדת

מעריב

גובה א"י
1 יוני 1994
9.776
מס' 9727
מס' 9727
1.10 ל"י
כולל מס ערך מוסף

העתון הנפוץ ביותר במדינה • **מעריב** •

המשוחררים שהוחזרו לארץ במטוסי הרקולס מספרים: **שמענו קול בעברית: „שכבו על הארץ”**

אז ידענו שצה"ל בא להצילנו

אילו רצו האוגנדים, הם היו יכולים להסל את הטוריסטים "בכלות". * אידוי שיחק - פעם היה בערנו. פעם בעד המחבלים * ..חילי אוגנדה ברחו כמו מחזנים בהישמע ה"ריות" * ראינו את הגרמני והגרמניה הרוגים * רכינו ופרס קיבלו הלווחים בשובם * שגריר צרפתי: ..נתחם שיעור לעולם כולו"

כששמעתי את מרן במסותו. האויבנין הריות הראשון לא קם הראשון שלי היה ראשי כדו להצין סכר. לחוב את הראש נמוך שכן כולנו כבר היינו ככל האפשר, כדי לא

לום יורה תחבתי את ראשי שוב עמוק לתוך המרות. כעבור דקות בי רוצתי את הכתבי אחרות שמעתי משמי תיכף שבוחתיני הגר

ע"ם בעברות: חכיה, שכו על הארץ עד ש" הריות יסתיימו הבנתו תיכף שבוחתיני הגר

ע"ם כן ספר הבוקר על שם שיבא. בחל" אתו אהרונביץ כרמת השומר. לשם הנבאה גן. מחסופי הכסוס, ש" אשתו. מרים, שנמצעה הגיע למרכז הרפואי

- אידוי אמין: אני סופר**
- 7 עמ' גומות חילי
  - 4 עמ' תגובות מן העולם הערבי
  - 6 עמ' שפתה וצהלה ברחבי הארץ
  - 6 עמ' המחבלים ש"נו
  - 6 עמ' החיילים שבו
  - 6 עמ' פועלת קומנדו ללא תקדים
  - 6 עמ' השנים התחבוקו:
  - 6 עמ' רכין חייני לבנות
  - 6 עמ' אלה חטופי המטוס
  - 4 עמ' כך בוצעה החטיפה
  - 4 עמ' המטוסים חודקו בניירובי
  - 4 עמ' המבצע עורר
  - 4 עמ' תרומה והערצה

אחד מהרוגי הכעולה באנסבה

3 מהחטופים נהרגו במבצע החילוץ - 2 פצועים מאושפזים בניירובי

שניים מההרוגים: אידה ברוכביץ מבתיים ויאן זאק מימיני מנתניה

דני דוידסון בן 13, מהחטופים ששוחררו, מספר: שיחקנו תופסת וקראנו ספר מצחיק: גברים במלכודת

החטופים ששוחררו, מספר: שיחקנו תופסת וקראנו ספר מצחיק: גברים במלכודת

ביצעו "בד" שימחה בשתי אירח

שיחוקנו תופסת וקראנו ספר מצחיק: גברים במלכודת

דני דוידסון בן 13, מהחטופים ששוחררו, מספר: שיחקנו תופסת וקראנו ספר מצחיק: גברים במלכודת

החטופים ששוחררו, מספר: שיחקנו תופסת וקראנו ספר מצחיק: גברים במלכודת

על ידי שימוש בשואה כנקודת השוואה והבחנה.

כהציעה את הציונות כפתרון, העבירו העתוננים מסר של ביטחון שהשואה לא תחזור על עצמה במדינת ישראל משום שהמדינה מבטיחה להציל יהודים הנמצאים במצבים מסוכנים ולנקום את דם היהודים בכל מקום שישפך.

הפרדיגמה משמשת בכל הזדמנות שבה מציאות האירוע מספקת מסגרת השוואתית. באירועי אנטבה, ובסבנה מתואר סיפור השואה והתקומה ובמינכן ובמעלות סיפורי השואה והנקמה. בסיקור לאירועי אנטבה ומעלות, מהווה השימוש בשיר של נתן אלתרמן (1942) – שבו האלוהים ינקום את דמם של ילדים חפים מפשע, שנרצחו על ידי הנאצים – המחשה חיה של סיפור השואה והנקמה. לעומת זאת, באירועי נמל התעופה לוד וכביש החוף, מהכרת השואה רק בהשוואות בין התוקפנים והנאצים, ככל הנראה משום שלא היו כל פעולות הצלה.

כללית, הסיפור מוגש לרוב על ידי פרשנים וניצולים יותר מאשר על ידי כתבים ומנהיגים, להוציא את דברי בגין לאחר אירוע כביש החוף. לעיתים קרובות ציין, שבגין הונחה בדרכו הפוליטית על ידי לקחי השואה. אולם הממצאים מראים בבירור כי השואה, כמסגרת התייחסות לאירועי טירור, קדמה לתקופה שבה בגין כיהן כראש ממשלה. שמעון פרס, שהיה שר הביטחון בישראל בתקופת מבצע אנטבה, ציין בספרו המתאר את מבצע אנטבה (פרס, 1991), שהשואה היתה גודם בשיקוליו לפני שקיבל החלטה לנקוט צעדים צבאיים כדי להציל את בני הערובה. ניתן לטעון לכן, שלמיתוס השואה והתקומה יש תפקיד בעיצוב ההתייחסות לאירועי טירור של העתונות כמו גם לתגובות המנהיגים והציבור לאירועים אלה. סיפורי הניצולים הם אינדוידואלים. מעניין לציין שאפילו הישראלים, שאין להם קשרי דם עם הנספים בשואה, אמרו, שחשו כאילו היו מעורבים במצבים דומים לאלו של השואה. ממצא זה חופף את ממצאיו של הרמן (Herman, 1979) ושל כץ וגורביץ' (Katz and Gurevitch, 1976) שמצאו כי הזדהות עם השואה מצויה בקרב כל הקבוצות האתניות בישראל.

ניתוח רמת הפעולה בסיפור מראה, שהתוקף מקבל בתקשורת, תמיד, תפקיד של נאצי. לעיתים משווים בין ניסיון הניצולים לניסיון קורבנות השואה. דמות המושיע/נוקם מופיעה רק כאשר האירוע מאפשר זאת. המדיה מתאימה את האירוע לסיפור התקומה וללקח שלו, כל אימת שהאירוע מתאים לכך.

ההשערה, שיהיה סיקור נרחב כאשר הסיפור יתאים לפרדיגמה, קיבלה רק תמיכה חלקית בממצאים. תקריות כביש החוף ונמל התעופה לוד היו האירועים שזכו לסיקור נרחב ביותר, אולם אף אחד מהם לא הביע את הפרדיגמה במלואה. דירוגם הגבוה באינדקס הבולטות מוסבר על ידי מספרים הגבוה של הנפגעים בשני האירועים. המתאם בין מספר הנפגעים והסיקור הנרחב לאירועי טירור כבר הוצג על ידי גורן (1977). ככל יתר האירועים הבולטים, ניתן להסביר את הסיקור הנרחב על ידי ההתאמה בין האירוע

וסיפור המודל.

ההבדלים בין עתוני הבוקר והערב מראים שעתוני הערב נטו לדרמטיזציה של אירועי הטירור תוך שימוש במודל יותר מאשר עתוני הבוקר, דבר הנובע מעצם הגדרתם: עתוני הערב הם עתוננים פופולריים-מסחריים בעוד עתוני הבוקר נחשבים כעתוני איכות מסחריים או אידיאולוגיים. השימוש הנפוץ במודל על ידי כל העתונים מיוחס לעובדה, שכולם נמצאים במסגרת הקונצנזוס של הפוליטיקה הישראלית.

עדיין נשארו כמה שאלות פתוחות למחקר נוסף, כגון האופן שבו כלי תקשורת אחרים, כגון רדיו וטלוויזיה, סיקרו את האירועים. כמה רמזים ניתנו על ידי המחקר המקדים, שבו נמצאו אינדקסיות לשימוש בסיפור המודל בסיקור של האירועים ברדיו ובטלוויזיה. נושאים אחרים למחקר נוסף כוללים סיקור של אותם אירועים במדינות אחרות, סיקור אירועי טירור אחרים כנגד ישראל מאז 1978, ותפקיד השואה כמסגרת לסוגי סיפורי חדשות אחרים.

סיקור אירועי הטירור שנכללו במחקר במדינות אחרות תלוי ברלוונטיות האירוע לקהל ולתרבות שבה המדיה פועלת. המחקר של לודנס וטימברג (Lawrence and Timberg, 1979), המראה שבאמריקה תואר מבצע אנטבה כמונחים של מערבון, מספק רמזים בהקשר לסיקור חדשותי של אירועים אלו במדינות אחרות.

אירועי טירור עדיין מתרחשים. המשכיות סוג המחקר שרווח כאן תגלה, אם וכיצד מופעל עדיין המודל. מבט חטוף בסיקור חדשותי של אירועי טירור לאחר תקופת המחקר מגלה המשכיות של השימוש במסגרת הנרטיבית של השואה והתקומה בכמה מקרים. המקרה של סמדר הרן בנהריה ב-1979 ומקרה בית הילדים בקיבוץ משגב עם שהותקף ב-1980 משמשים דוגמה לכך. מאז ועד מועד הגשת מאמר זה לפייטוס התרחשו עוד מספר אירועים בולטים כמו: אוטובוס 405, אוטובוס 300, "אוטובוס האמהות" – כולם מקרים של בני ערובה הדומים בחלקם לאירועים שנחקרו. השאלה המרכזית, לדעת, העשויה להצביע על המשכיות או שינוי באופי ובמסגרת ההתייחסות לאירועי טירור ובהמשך גם ל"סדקים" בשימוש במיתוס-העל ואולי גם להתייחסות אליו, היא האם המסגרת נשמרת כאשר החומרים של האירוע דומים לאלה שהעלו את המיתוס בעבר?

מספר גורמים יכולים, לדעתי, להסביר את הצורך בבחינה זו: הסכסוך השלום עם מצרים ופתיחת עידן חדש ביחסים עם השכנים ואולי בתחושת המצור של החברה בישראל; מלחמת לבנון ושאלת הקונצנזוס הלאומי והבקיעים שניבעו בו; ומלחמת המפרץ שהיה בה פוטנציאל של הפיכת כיוון מחדש לאיום קיומי שאין בירינו תשובה עצמאית ובלתי תלויה בסיוע חיצוני לסוג איום כזה. בשנה האחרונה התחזק מאד המרכיב של תהליך השלום בעקבות ההסכמים עם הפלסטינים וירדן והרמזים על התפתחויות צפויות גם עם סוריה. דבר זה מעלה אפשרויות של הקלה בתחושת המצור מחד ודיון ציבורי נוקב וסוער על מידת הסיכון הביטחוני, תוך

עוררו את מטאפורת השואה ודרישות לתגובה.

***

מקום השואה והתקומה של העם היהודי במדינת ישראל מבוסס היטב בהיסטוריה המאוחרת ובוהות הישראלית. מחקר זה מספק דרכים להבנת תפקידה האפשרי של העתונות בחינוך הנרטיב והמיתוס המרכזיים הללו. שינויים בשימוש בנרטיב זה כמסגרת התייחסות יכול להוות אינדוקציה מסוימת לא רק להמשכיות ושינויים בעולם העתונות שלנו בלבד, אלא גם להמשכיות ולשינויים בתרבות ובחברה הישראלית.

***

גירסה ראשונה של מאמר זה פורסמה באנגלית בכתב העת *Journal of Narrative and Life History*. המחקר המהווה בסיס למאמר זה בוצע כחלק מעבודת הדוקטורט שלי בנושא: "טירור ותקשורת" שהוגשה לאוניברסיטה העברית בירושלים ואושרה (1990). המחקר מומן באופן חלקי על ידי האגודה לקרנות מחקר וחינוך וקרן הזיכרון ותודתי נתונה להן.

כן יבואו על התודה מדריכי בעבודת הדוקטורט: פרופ' אליהו כ"ץ וד"ר ג'רלד קרומר, ד"ר חנה אדוני על הערותיה, הארותיה ועידודה וכן ד"ר תמר ליבס שהיתה עורכת אורחת של גיליון כתב העת בו התפרסמה הגירסה הקודמת.

מקורות ביבליוגרפיים

- איוונשטט ש.ג. (1989) החברה הישראלית כחמורחיה. ירושלים: מאגנס.
 אלתרמן נ. (1948) הטור השביעי. תל-אביב: עם עובד.
 גורן ד. (1977) דיוות וביקורתיות. בדיקה של טיפול העיתונות בפינועי מחבלים לפני ואחרי מלחמת יום כיפור ירושלים: האוניברסיטה העברית, המכון לקומוניקציה.
 לוי ש. (1985) מרכיבי הזהות היהודית כקרב נוער ומבוגרים יהודים בישראל בשנים 1967-1982. עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים.
 סיון ע. (1991) דור תש"ח: מיתוס, דיוקן וזיכרון. תל אביב: מערכות.
 פראגו א. (1984) המודעות לשואה כקרב נוער בישראל. דפי מחקר על תקופת השואה. (עמ' 178-159) הקיבוץ המאוחד.
 פרס ש. (1991) יומן אנטבה. תל אביב: עידנים.

- Alexander, J.C. (1990) Analytic debates: Understanding the relative autonomy of culture. In J.C. Alexander & S. Seidman (Eds), *Culture and society: Contemporary debates*. Cambridge, MA: Cambridge University Press
 Barthes, R. (1972). *Mythologies*. London: Granada
 Barthes, R. (1977). *Image, music, text*. Glasgow, Scotland: Fontana
 Berger, A. A. (1982). *Media analysis techniques*. Beverly Hills, CA: Sage
 Bird, E., & Dardenne, W.R. (1988) Myth, chronicle and story. In J.W. Carey (Ed.),

התייחסות אידיאולוגית, לזיתור על חלקים של ארץ ישראל לטובת האמונה בתהליך של שלום, מאידך. כצד אלה, שינויים בחברה הישראלית ובערכיה, כמו גם השתלבותם של אמצעי תקשורת חדשים וריכוז ערוצים יכולים לחזק או להחליש מגמות שינוי אלה. הכוונה במיוחד לתופעות כמו אינדוקציה ולוקליזציה של צריכת תקשורת כצד גלובליזציה של תכנים וירידה בחשיפה לערוצים ותכנים בעלי פוטנציאל של השפעה מלכדת ברמה הלאומית. אותם ערוצים ותכנים שעליהם הצבענו במחקר לעיל כבעלי פוטנציאל לעיצוב ההתייחסות והתגובה לאירועים הנתפסים כמהווים איום ברמה זו או אחרת על הקיום הלאומי ומחייבים על פי הקונצנוס להיזקקת למיתוס-העל.

הסיקור של אירועי הטיור של השבועיים האחרונים של חודש אוקטובר 1994: הפיגוע במדרחוב בירושלים, חטיפתו והריגתו של נחשוך וקסמן ז"ל ופיצוץ אוטובוס קו 5 ברחוב דיזנגוף כת"א, הבליטו גורם נוסף שיכול להסביר שינויים נוספים בסיקור אירועי טירור כולטים בישראל – הסכיבה התקשורתית החדשה. סכיבה זו יכולה להשפיע על המו"לים והעורכים של אמצעי התקשורת מצד אחד ועל האופן שבו הקהל נחשף לתכנים שמציעה התקשורת. חומרתם של האירועים האחרונים, האופן שבו סוקרו באמצעי התקשורת הישראליים והדרך שבה מימש הציבור בישראל את האופציות החדשות באותם אירועים, יכולים ללמד על מידת ההשפעה האפשרית של גורם זה על המשך השימוש בנורמות המקצועיות של העתונות בישראל וביחסו של הציבור לנורמות אלה. כוונתי בעיקר להשפעתה של התחרות המסחרית והמקצועית בין אמצעי התקשורת, בין העתונים לבין עצמם ובעיקר ביניהם לבין הטלוויזיה וכן בין אמצעי התקשורת הישראליים לבין ערוצי הטלוויזיה הבין לאומיים המגיעים לישראל באמצעות הלורין. התחרות הפנימית והחיצונית מתבטאת בעיקר בהיבטים הוויואליים של הסיקור ואילו התחרות החיצונית מחריפה את מימד הזמן והאמינות בעריכה ומעמידה בסימן שאלה את היכולת לקיים צנזורה מכל כחינה שהיא (ביטחונית ואתית) באירועי טירור במיוחד. האחריות לבחירה לאילו ערוצים ותכנים להיחשף, כתוצאה מתהליכים אלה, כמו גם למסגרת של הסיפור, עוברת במידה רבה מן העורך לציבור. ניתן לשער, אם כן, כי מצד אחד, נמצא פחות אחידות במסגרת שמציעה התקשורת לאירועי טירור בישראל ומצד שני, לציבור נפתחה אופציה להיחשף גם למסגרות לא ישראליות לאותם אירועים וככך להעמיד כמבחן נוסף את הבלעדיות והאחידות היחסית בסיקור של אירועי טירור בישראל, אליה נחשף בעבר.

אירועי טירור מהווים אולי את אחת הדוגמאות לאופן שבו משתמשים במטאפורת השואה בסיקור חדשותי של אירועים בני זמננו של העם היהודי ומדינת ישראל. מחקר נוסף בעתיד יאפשר בחינת מערך רחב של אירועים, שבהם קיימת אפשרות לשימוש בסיפור המודל. אחת הדוגמאות היא זו של מלחמת המפרץ, שבה האיום בראשי נפץ כימיים ואפשרות שימוש בגז רעיל נגד ישראל,

- Media, myths and narratives (pp. 313-328) Harmondsworth, England: Penguin.
- Darnton, R. (1975). Writing news and telling stories. *Daedalus*, 104, 175-193
- Drummond, L. (1984). Movies and myth: Theoretical skirmishes. *American Journal of Semiotics*, 3, 1-32
- Farnen, R.F. (1990). Terrorism and the mass media: A systemic analysis of a symbiotic process. *Terrorism*, 13, 99-143
- Hartly, J. (1982). *Understanding news*. London: Methuen
- Herman, N.S. (1979). *Jewish identity*. Beverly Hills, CA: Sage
- Katz, E., & Gurevitch, M. (1976). *The secularization of leisure: Culture and communication in Israel*. London: Faber & Faber
- Kelly, M.J., & Mitchell, H.T. (1984). Transnational terrorism and the Western elite press. *Political Communication and Persuasion*, 1, 269-296
- Knight, G., & Dean, T. (1982). Myth and the structure of the news. *Journal of Communication*, 32, 144-161
- Lawrence, S.J., & Timberg, B., Summer 1979). News and mythic selectivity: Mayaguez, Entebbe, Mogadishu. *Journal of American Culture*, 2, 321-330
- Liebman, S.C. (1978, January). Myth, tradition and values in Israeli society. *Midstream*, 24, 44-53
- Liebman, S.C., & Don Yehiya, E. (1983). *Civil religion in Israel*. Berkeley: University of California Press
- Liebman, S.C., & Don Yehiya, E. (1985). The dilemma of reconciling traditional culture and political needs: Civil religion in Israel. In E. Krausz (Ed.), *Political and society in Israel: Vol. 3. Studies of Israeli society* (pp. 196-211). Oxford, England: Oxford Translation
- Lule, J. (1988a). The myth of my widow: A dramatic analysis of news — Portrayal of a terrorist victim. *Political Communication and Persuasion*, 5, 101-120
- Lule, J. (1988b). Symbolic sacrifice: New York Times coverage of the TWA 847 hijacking. Boston: Emerson College, Terrorism and the Media Research Project.
- Martin, L.J. (1985) The media role in international terrorism. *Terrorism*, 8, 127-146
- Machling, E.W. (1979). Patricia Hearst: Myth America 1974, 1975, 1976. *Western Journal of Speech Communication*, 43, 168-179.
- Paletz, D.L., Fozzard, P.A., & Ayanian, J.Z. (1982a). The IRA, the Red Brigades, and the FALN in the New York Times. *Journal of communication*, 32, 162-171
- Paletz, D.L., Fozzard, P.A., & Ayanian, J.Z. (1982b). Terrorism on TV news. In W.C. Adams (Ed.), *Television coverage of international affairs* (pp. 143-165). Norwood, NJ: Ablex
- Roeh, I. (1989). Journalism as storytelling: Coverage as narrative. *American Behavioral Scientist*, 33, 162-168
- Schlesinger, P., Murdock, B., & Elliot, P. (1983). *Televising terrorism*. London: Comedia
- Smith, R.R. (1979). Mythic elements in television news. *Journal of Communication*, 29, 75-82
- Weimann, G. (1983). Mass mediated theater of terror: Effects of press coverage. *Journal of Communication*, 33, 38-45